

С.А. Нестеренко, д-р екон. наук, професор
Н.О. Бочарова, канд. екон. наук, доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

У статті розглянуто особливості соціальної безпеки в контексті управління економічною безпекою країни, що забезпечує системність реалізації найважливіших її функцій.

***Ключові слова:** економічна безпека, соціальна безпека, управління соціально-економічними системами*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції суспільного розвитку суттєво підвищують ризики і загрози безпеці людини, розширюють масштаби їхніх можливих наслідків. У зв'язку з цим проблема соціальної безпеки нині розглядається в контексті концепції людського розвитку в межах загально-національної системи економічної безпеки держави. Відповідно до даного підходу соціальна безпека суспільства містить в собі не лише такі традиційні сфери як охорона громадського порядку, захист національних інтересів від зовнішньої загрози, але й аспекти повсякденного життя людей. Мова йде про те, що базовими поняттями для осмислення сутності соціальної безпеки виступають економічна, екологічна безпека, безпека здоров'я і таке інше. Зокрема, даний логічно побудований зв'язок всебічно розглянуто у працях багатьох вітчизняних і закордонних вчених, науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу в даному аспекті привертають роботи наступних авторів: Приятельчука А.О., Іщенко О.М., Шульги М.А., Шулуса А.А. та інших. [1-6]. Однак практично, єдиного підходу, який би в повній мірі розкривав дієвий механізм управління соціально-економічними системами через призму активізації соціальної та економічної безпеки, до нині остаточно не обґрунтовано.

На наш погляд, органічним механізмом поєднання соціальної, в тому числі й правової, та економічної безпеки виступає функція управління, що є координуючим важелем активізації будь-якого соціально-економічного процесу та явища. Через це в умовах динамічного поступового всебічного соціально-економічного розвитку держави вважаємо тему дослідження

актуальною.

Мета статті. Метою написання статті є обґрунтування, та виокремлення логічного зв'язку між соціальною та економічною безпеками в контексті побудови дієвого механізму управління безпекою країни як такої.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що управління являє собою механізм зисків та цілеспрямованого впливу на систему з метою приведення останньої у відповідність до притаманних їй характеристик. Тобто саме на управлінську систему покладено функції координації та організації об'єкта управління.

Відтак, соціальне управління є свідомим, систематичним, спеціально організованим впливом на суспільство з упорядкування і вдосконалення його соціально-діяльної структури в процесі вироблення та досягнення певної мети. І головними важелями та індикаторами в механізмі даного управління є показники та чинники, що несуть вагомий економічний сенс, виступаючи водночас критеріями економічного розвитку країни й показниками соціальної безпеки населення.

Одним з основних параметрів економічної безпеки є додержання оптимального балансу інтересів економічних суб'єктів. Априорним моментом у побудові даного балансу є аспекти соціально-економічної безпеки країни.

Зокрема, у соціальній безпеці виокремлюється три прошарки:

- соціально-демографічний □ все те, що пов'язано з людиною як істотою живою;
- соціально-економічний □ те, що пов'язано з людиною як працівником;
- соціокультурний □ те, що пов'язано з людиною як членом суспільства, громадянином [1].

Відтак, соціальна безпека □ це такий стан суспільства за якого: забезпечується нормальне відтворення суспільства як демографічної популяції, як нації, як народу; відтворюється сукупний працівник, людина як трудівник; людина відтворюється як особа, як громадянин.

На підставі викладеного вище, дослідник стверджує, що стан соціальної безпеки у єдності демографічних, економічних та соціокультурних аспектів, але жоден з них не здатен оптимально реалізовуватись без гідного економічного підґрунтя.

Сучасні тенденції суспільного розвитку суттєво підвищують ризики і загрози безпеці людини, розширюють масштаби їхніх можливих наслідків. У зв'язку з цим проблема соціальної безпеки нині розглядається в контексті концепції людського розвитку. Відповідно до даного підходу

соціальна безпека індивіду та суспільства містить в собі не лише такі традиційні сфери як охорона громадського порядку, захист національних інтересів від зовнішньої загрози, але й аспекти повсякденного життя людей. Мова йде про те, що базовими поняттями для осмислення сутності соціальної безпеки виступають економічна, екологічна безпека, безпека здоров'я і таке інше [1].

В свою чергу економічна безпека ототожнює стан національної економіки, що забезпечує задоволення життєво важливих потреб країни в матеріальних благах незалежно від виникнення в світовій економічній системі або всередині країни форс-мажорних обставин соціально-політичного, економічного чи екологічного характеру.

Економічна безпека може бути досягнута тоді, коли ступінь залежності країни від домінуючої економіки (або домінуючої в економічному, військовому чи політичному відношенні групи країн), а також ступінь загострення внутрішньополітичної, соціально-економічної та екологічної ситуацій не перевищують межі, що загрожує втратою національного суверенітету, істотним ослабленням економічної потужності, значним зниженням рівня і якості життя нації або зривом досягнення глобальних стратегічних цілей країни.

Саме через призму показників якості життя зв'язок між соціальною та економічною безпеками країни є обоюдно керованим. Адже найчастіше внутрішні загрози економічній безпеці є обумовленими нераціональною економічною політикою держави щодо соціальної сфери, що викликає високий рівень бідності, криміналізації та соціальної напруженості в суспільстві.

Так, практично, основними загрозами економічній безпеці держави виступають:

- масове вибуття фізично і морально зношеного основного капіталу;
- падіння науково-технічного та інтелектуального потенціалу країни внаслідок недоінвестування НДР і освіти;
- швидке ослаблення людського потенціалу, прискорене скорочення чисельності та погіршення демографічної структури населення;
- дестабілізація і криза фінансової системи під впливом виникнення нових фінансових «пірамід», припливу і відтоку спекулятивного капіталу;
- поглиблення соціальної диференціації суспільства, регіонів, девальвація духовних цінностей;
- криміналізація суспільних відносин [2,5].

Тобто переважна кількість означених чинників безпосередньо належить до елементних складових системи соціальної безпеки держави. В той же час у реальному секторі економіки соціальну безпеку поряд із виробничо-технічною, енергетичною, фінансовою, зовнішньоекономічною, інтелектуальною та інформаційною вважають одним з основних видів економічної безпеки.

Практично соціальна безпека в економічному інпретуванні відображає якість життя населення (валовий внутрішній продукт на душу населення, тривалість життя), рівень безробіття і диференціацію доходів, рівень злочинності [5].

Відтак, серед показників та критеріїв оцінки економічної безпеки, що потребують постійного моніторингу та координування відповідно є такі:

- обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення від середнього показника по розвинених країнах;
- витрати на НДР у % до ВВП;
- частка в населенні людей, які мають доходи нижче прожиткового мінімуму;
- частка в населенні людей, які мають доходи нижче прожиткового мінімуму;
- тривалість життя населення;
- розрив між доходами 10 % найбільш високодохідних груп населення і 10 % самих низько дохідних груп;
- рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. населення);
- рівень безробіття за методологією МОП;
- рівень інфляції за рік [2].

Всі ці показники загалом характеризують рівень та якість життя населення країни, відтак виступають поєднуючи ми ознаками як соціальної, так і економічної безпеки країни.

Спільними рисами щодо питань управління даними соціально-економічними спільнотами є наступні аспекти (або положення):

- забезпечення означених видів безпеки є організованою, цілеспрямованою діяльністю;
- ключовим критерієм процесу забезпечення соціальної та економічної безпеки, як єдиного цілого, є захист національних інтересів;
- забезпечення соціально-економічної безпеки має характер комплексної діяльності, що одночасно охоплює різні сфери як соціальної, так і економічної, політичної та інших видів активності (фінансову, енергетичну, працересурсну, продовольчу, екологічну, техногенну, науково-технологічну, зовнішньоекономічну тощо).

В свою чергу механізм забезпечення соціальної безпеки в сенсі

управління економічною (національною) безпекою держави здатний ефективно функціонувати лише за виконання належних вимог, а саме:

- комплексності, тобто необхідність обліку всіх напрямів і форм прояву відносин, що впливають на стан безпеки;
- системності, тобто врахування як внутрішніх взаємозв'язків і взаємозалежностей, так і зовнішніх чинників □ елементів соціально-економічного простору вищого рівня □ що, з одного боку, накладають певні обмеження на функціонування механізму соціальної безпеки, а з іншого □ відкривають додаткові можливості для його ефективності;
- варіантності (альтернативності), тобто виявлення й обґрунтування кількох варіантів розв'язання суперечностей, розрахунку траєкторій соціально-економічного розвитку в межах функціонування єдиного механізму забезпечення економічної безпеки;
- безумовний пріоритет здійснення заходів, спрямованих на збереження здоров'я і життя людини, підтримку нормальних умов її існування;
- прийнятний ризик, тобто реалізація доступних заходів, спрямованих на захист людини в ринковому середовищі і недопущення подолання граничних ситуацій [2,5].

Висновки. Таким чином, практично забезпечення необхідного рівня соціальної безпеки потребує постійного виявлення важливіших зв'язків і взаємозалежностей у сучасному житті суспільства, що виступають об'єктом цілеспрямованого впливу та беззупинного управління, з метою підвищення рівня безпеки суб'єктів господарювання, надання цим процесам системного характеру. Засновуючись на положеннях концепції національної безпеки, є сенс казати, що системність виявляється в процесі реалізації найважливіших функцій забезпечення соціальної безпеки: створення і підтримки сил і засобів забезпечення соціальної безпеки, а також управління системою забезпечення національної безпеки.

Бібліографічний список: 1. Шульга М.А. Соціально-політичне управління: навч. посібник / М.А. Шульга. – К.: Центр учб. літ-ри, 2008. – 248 с. 2. Приятельчук А.О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин / А.О. Приятельчук, О.М. Іщенко [Електронний ресурс]. □ Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11458.html> 3. Соціальні пріоритети в транзитивній економіці. Збірник наукових праць. Харків, 1999, С.4. 4. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України // Голос України. □ 1997. □ 4 лют. 5. Проблеми економічної безпеки. Аналітична доповідь. □ К.: Український центр економічних і

політичних досліджень, 1997. 6. Про Раду національної безпеки і оборони: Закон України // Голос України. □ 1998. – 3 квіт.

С.А. Нестеренко, Н.О. Бочарова Социальная безопасность в контексте управления экономической безопасностью страны. В статье рассмотрены особенности социальной безопасности в контексте управления экономической безопасностью страны, что обеспечивает системность реализации важнейших её функций.

Ключевые слова: экономическая безопасность, социальная безопасность, управление социально-экономическими системами

S.A. Nesterenko, N. O. Bocharova. Social Security in the context of the country economic security management. Current trends of social development greatly increase risks and threats of human security. As a result, the problem of social security is considered in the context of the human development concept within the nation-wide system of economic security. According to this concept, social security includes both traditional spheres such as security of civil discipline, national interest's protection from external threats and aspects of daily people's life. The point in the issue is that economic, ecological security, health security, etc. are fundamental notion for understanding the nature of social security.

Therefore, Social Security - is a state of society, when right society reproduction as demographic situation, as nation and as nationality is guaranteed, aggregate employee is reproduced, human as a worker, a human is reproduced as a personality, as a citizen. Based upon the information above, the researcher says, those demographical, economical, and socio-cultural aspects provide social security, but none of those aspects is capable to be implemented optimally.

Modern trends of social development increase risks and threats to human security expand the scale of their possible consequences. As a result, the problem of social security is considered in the context of the human development concept. According to this concept, social security of individual and society includes as aspects of daily people's life, as traditional spheres such as security of civil discipline, national interest's protection from external threats. According to the provisions of national security concept, it should be mentioned that consistency appears in the process of implementing of the most important functions of providing social security, establishment and support forces, and capabilities to ensure social security and national security management system.

Key words: economic security, social security, social-economic system management.